

Havterne *Sterna paradisaea*

Arctic tern

Havternen har en cirkumpolær yngleudbredelse i de arktiske og tempererede egne på den nordlige halvkugle (Cramp 1985). I Europa yngler arten på De Britiske Øer og i Holland, Nordtyskland, Skandinavien, Finland, Nordrusland og De Baltiske Lande. De største europæiske bestande findes i Island, på De Britiske Øer og i Finland. I Danmark yngler havternen i kolonier ved kysterne over det meste af landet, og den er som ynglefugl den talrigeste af ternearterne.

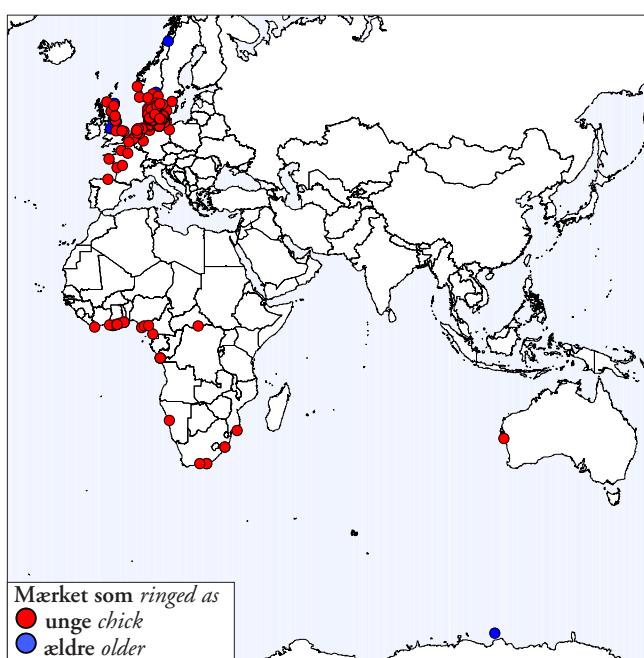

Fig. 1. Samtlige genfund af havterne ringmærket i Danmark (n=1.946). All recoveries of arctic tern ringed in Denmark (n=1,946).

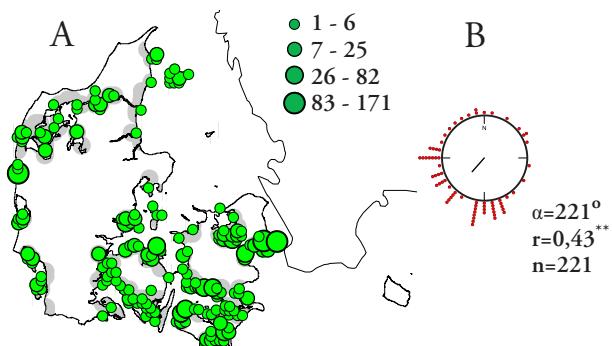

Fig. 2. A) Mærkningslokaliteter for fugle, som senere er genmeldt, og artens danske yngleudbredelse (1993-96). Ringing sites for birds later recovered, and breeding distribution (1993-96).

Fig. 2. B) Retning af direkte efterårstræk (juli-dec, >100 km). Direction of direct autumn migration (Jul-Dec, >100 km).

Havternen er i Danmark tillige en hyppig trækgæst med kulmination omkring månedsskiftet juli-august og om foråret i april-maj.

De vestpalæarktiske havterner overvintrer primært i havområderne omkring Sydafrika og Antarktis. Grønlandske og nordvestamerikanske havterner krydser ofte Atlanterhavet og følger de vestpalæarktiske fugle mod syd (Lyngs 2003). Havternens træk er på den måde ganske enestående, idet en del af bestan-

Fakta Facts

Mærkninger Birds ringed 56.678

Genmeldinger Recoveries

Antal genmeldinger	No. of recoveries	1.946
-heraf uden for Danmark	Recovered abroad	215 (11 %)
Antal fugle	No. of individuals	1.743
-heraf mærket som unger	Ringed as chicks	1.178 (68 %)
Genmeldingsandel	Proportion recovered	3,1 %
Mærket i udlandet og genmeldt i Danmark		124
<i>Ringed abroad and recovered in Denmark</i>		

Ekstremer Extremes

Højeste alder	Oldest bird	30 år 11 mdr.
Længste afstand	Longest dist. Antarktis	Antarctica 15.748 km
Nordligst	Northernmost	Norge Norway (66° 19'N)
Sydligst	Southernmost	Antarktis Antarctica (65° 08'S)
Østligst	Easternmost	Australien Australia (114° 05'E)
Vestligst	Westernmost	Liberia Liberia (07° 43'W)

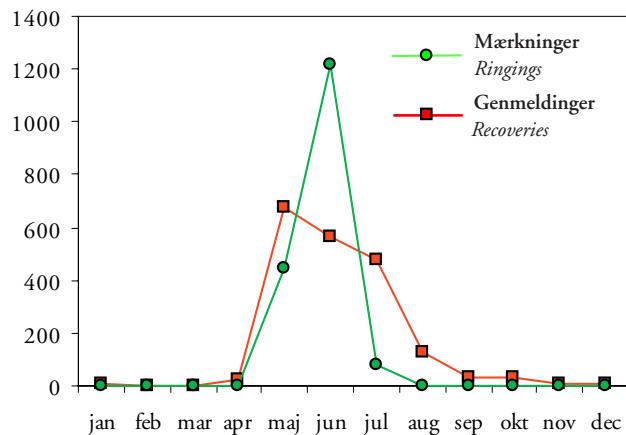

Fig. 3. Mærknings- og genmeldingsmåned for genfund af havterne.
Month of ringing and recovery for recovered arctic tern.

dene flyver fra pol til pol og således udfører det længste træk, der er kendt for nogen fugleart.

Mærknings- og genmeldingsdata

I Danmark er der ringmåret i alt 56.678 havterne i perioden fra 1927 til 2002. Af disse er 5.139 måret med ringe fra Dansk Ornithologisk Central, 231 fra Vildtbiologisk Station, 21 fra Odense Ringmærkestation og resten fra Zoologisk Museum. Flest havterner blev måret i 1970'erne, og det højeste årlige antal var 3.370 mærkninger i 1977 (fig. 4). En stor del af mærkningerne er udført af ringmårkere, organiseret i Ternegruppen i perioden 1971-85 (Mardal 1974).

Af de mærkede fugle er 1.743 genmeldt. Disse er alle måret i maj, juni og juli (fig. 3), og 68% er måret som unger. De genmeldte fugle stammer fra mærkninger, udført på småøer og holme langs en stor del af de danske kyststrækninger, og den danske ynglebestand er således veldækket (fig. 2A). Af de genmeldte fugle er flest måret i Nissum Fjord (172), på Saltholm (171) og på Amager (168). Ydermere er 124 havterner, måret i udlandet, genfundet i Danmark.

Træk og overvintring

Danske ynglefugle. De danske havterner er trækfugle, som begynder at trække bort fra ynglekolonierne i juli. Genmeldingerne viser, at en del af ungfuglene i juli strejfer mod nord og nordvest (fig. 2B og 6B), idet seks ungfugle er genfundet ved de norske kyster. Andre ungfugle er, ligeledes i juli, genfundet i Sverige (5), England (3), Skotland (2) og Nordtyskland (7). I august er der genmeldinger fra De Britiske Øer og vore øvrige nabolande. Enkelte ungfugle er dog allerede nået langt mod syd, således er tre genmeldt i Ghana og Liberia i slutningen af august, næsten 6.000 km fra

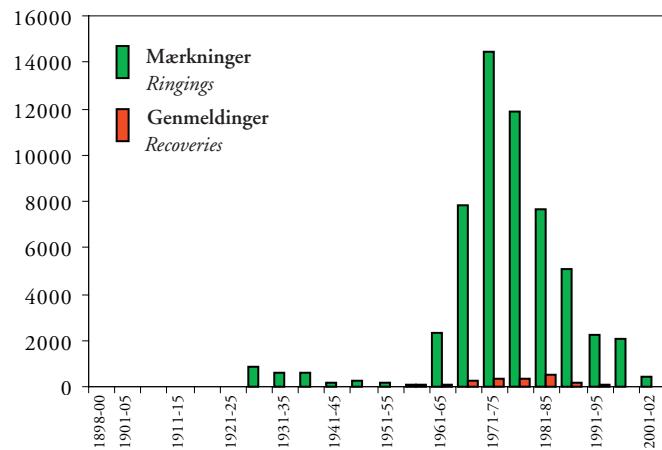

Fig. 4. Mærknings- og genmeldingsår for havterne ringmåret i Danmark. Ringing and recovery year of arctic tern ringed in Denmark.

ynglekolonierne på hhv. Glænø i Smålandsfarvandet, Hjelm Ø mellem Lolland og Falster og Ringøen i Roskilde fjord. I Danmark er trækket på sit højeste ved månedsskiftet juli-august (Meltofte & Faldborg 1987, Olsen 1992).

Efterårs-genmeldingerne af danskmårkede fugle viser, at trækket går langs vestkysten af Europa og Afrika (fig. 6B). Der er dog forholdsvis få genfund langs Europas og Afrikas vestkyst, hvilket sandsynligvis skyldes, at trækket foregår længere til havs end trækket af f.eks fjordterner. I september er alle førstearsfuglene genfundet i udlandet, i Sverige, Holland, Frankrig (2), Spanien, Ghana (3) og Congo (2).

I alt 33 danskmårkede havterner er genfundet i Vest- og Sydafrika mellem Ghana og Sydafrika. Havternerne opholder sig under trækket i farvan-

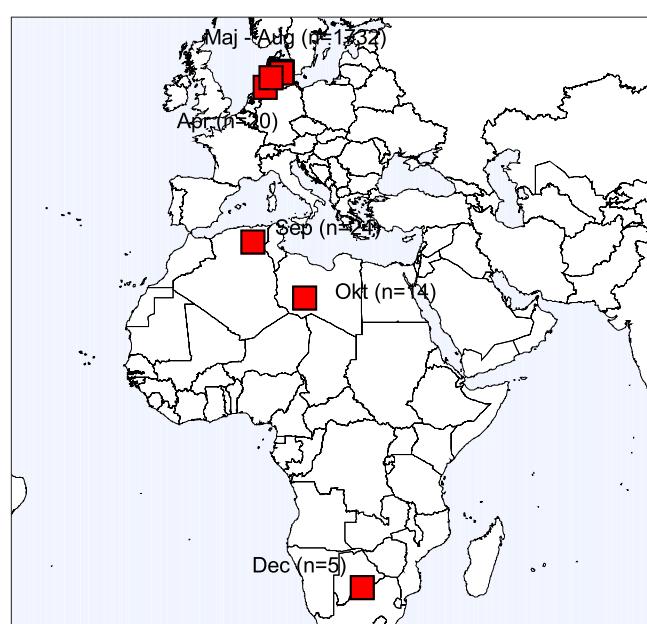

Fig. 5. Månedlige gennemsnitspositioner for havterne ringmåret i Danmark. Monthly mean positions for arctic tern ringed in Denmark.

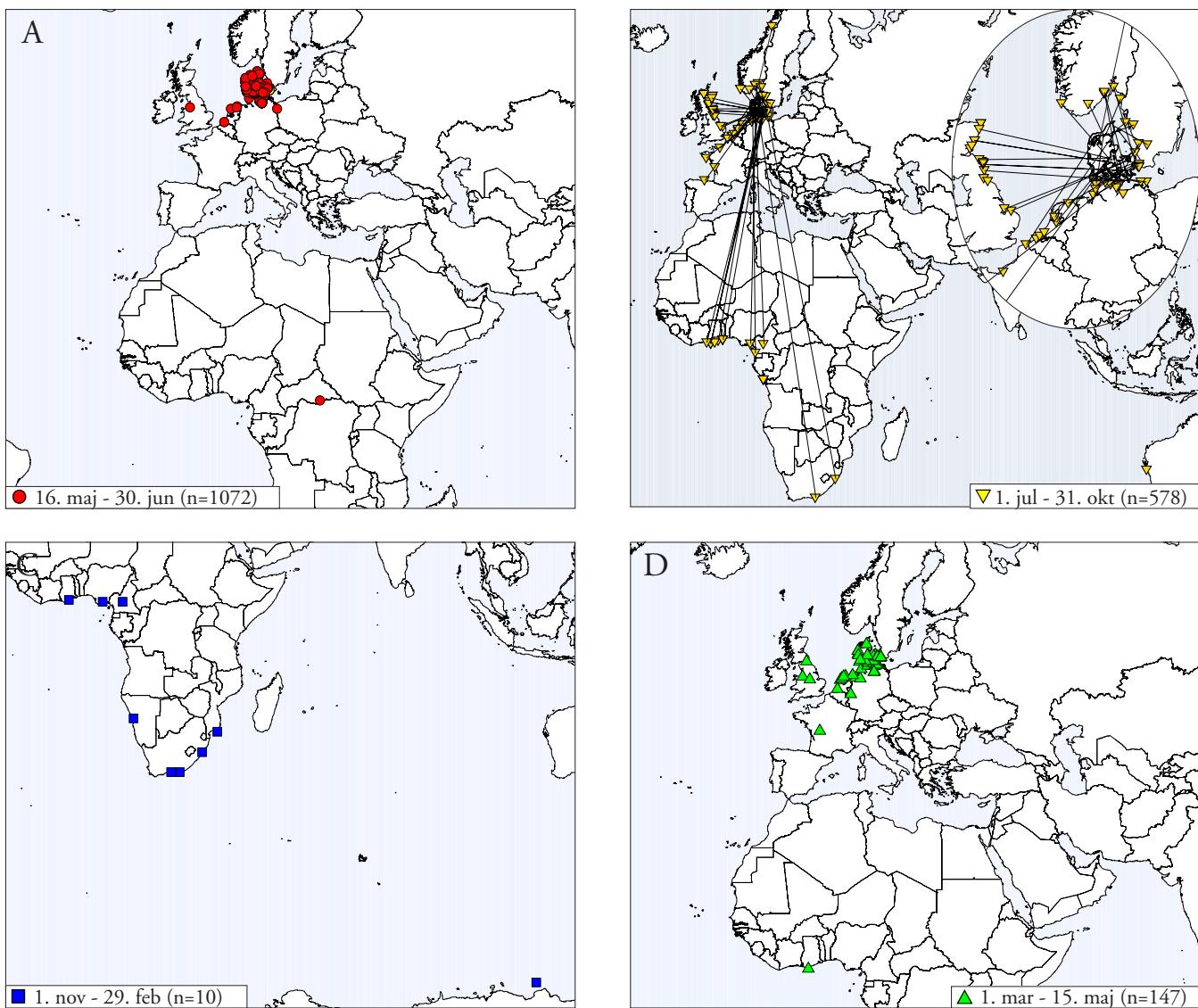

Fig. 6. Genmeldinger fra A) yngletiden, B) efterårs-, C) vinter- og D) forårspérioden af havterne ringmærket i Danmark. På kort B angiver linjer direkte træk. Recoveries during A) the breeding season and B) autumn, C) winter and D) spring of arctic tern ringed in Denmark. Lines on map B indicate direct migration.

dene ud for Sydafrika, inden de trækker videre mod Antarktis (Salomonsen 1967b, Rudebeck 1957). Havternerne fouragerer i de næringsrige vande langs kanten af pakisen, og først her kan fældningen af svingfjerene gennemføres (Salomonsen 1967b). En dansk ynglefugl, mærket på Saltholm 22. maj 1958, er genfundet i pakisen 4. februar 1959 (fig. 6C). En anden danskmærket havterne er genfundet ved vestkysten af Australien i oktober 1986 (fig. 6B). Der er mange eksempler på, at fugle således er drevet med vinden over Det Indiske Ocean til Australien, Tasmanien og New Zealand (Salomonsen 1967b, Alerstam 1990, Wernham m.fl. 2002). Fuglen, der blev fundet død i Australien, var forøvrigt tidligere genfanget som ynglefugl på Ishøj Revle i 1974 og 1976.

I marts ses der trækkende havterner ved Kap Horn, denne gang med retning mod nord (Alerstam 1990).

Vi ved meget lidt om, hvilken rute havternerne benytter under retourtrækket, da kun ganske få fugle er genfundet i denne periode (fig. 6D). Dette kan skyldes, at retourtrækket foregår endnu længere til højs end efterårstrækket.

En danskmærket havterne er fundet langt fra den formodede sædvanlige rute. Fuglen blev fundet som toårig i Den Centralafrikanske Republik 21. maj 1982 ca. 1.200 km fra kysten (fig. 6A). Den har muligvis været gevældigt ude af kurs, men tilsvarende afvigende genfund af grønlandske fugle er gjort langt fra kysten i Brasiliens højland og i Colombia (Lyngs 2003).

I midten af april er de første havterner genmeldt fra ynglekolonierne, men hovedparten er dog aflæst i maj. Der observeres generelt kun ganske få etårlige havterner i Danmark, og der er også kun genfundet en enkelt ringmærket etårig i Danmark. De fleste fugle

vender først tilbage til Danmark som treårige, men 16 er dog genfundet som toårige. De unge havterner vender i stor udstrækning tilbage til deres udskæningssted for selv at yngle. Af 1.454 havterner, der er mærket som unger og genfundet i en ynglekoloni som toårige eller ældre, blev 40 % fundet i deres klækningskoloni, mens 5 % flyttede 1-5 km, 9 % 6-10 km, 21 % 11-30 km, 16 % 31-100 km og 9 % mere end 100 km (Ternegruppen upubl.). De voksne havterner vender også i mange tilfælde tilbage til deres ynglekoloni i efterfølgende år. Ringmærkningen viser dog, at der sker en vis flytning mellem kolonierne, ligesom nye kolonier til stadighed opstår og gamle går til grunde (Mardal 1974). Af 1.981 havterner, der er mærket som voksne og genfundet i en ynglekoloni i et efterfølgende år, er 75 % fundet i mærkningskolonien, 7 % havde flyttet 1-5 km, 16 % 6-30 km og 2 % 31-100 km (Ternegruppen upubl.). De danske kolonier udveksler også ynglefugle med kolonier i vore naboland. Således er 41 danskmærkede fugle genfundet som kønsmodne i udlandet i yngletiden (fig. 6A) i hhv. Wismar-bugten i Nordtyskland (29) samt i Sverige (6), Holland (5) og England (1). Desuden er der i yngletiden genfundet fugle i Danmark, der var mærket som unger i Sverige (12), Norge (1), Estland (1), England (3), Holland (5) og Nordtyskland (39).

Trækgæster. I Danmark er der i træktiden genfundet havterner fra Rusland, Finland, Estland, Sverige, Tyskland, Holland og De Britiske Øer (fig. 7). Langt hovedparten af disse fugle er fundet i maj-august. Ynglefuglene fra De Britiske Øer, Holland, og det nordvestlige Tyskland er primært fundet langs den

jyske vestkyst, mens fugle fra Tysklands Østersøkyst er fundet i det sydøstlige Danmark. Østersøfuglene fra Finland, Estland og Sverige er primært fundet i Danmark i august, enkelte allerede i slutningen af juli. Disse fugle er fundet over det meste af Danmark, flest dog ved den jyske vestkyst. I alt tre britiske ungfugle er genfundet i Danmark i deres første efterår, i august og september. En havterne fra Hvidehavet er fundet på Bornholm i slutningen af oktober i første leveår.

Genmeldings- og dødsårsager

I alt 42 % af genmeldingerne drejer sig om aflæsninger (fig. 8A). Størstedelen (86 %) af disse er foretaget i Danmark mellem 0 og 253 km fra mærkningslokaliteten. En ret stor del af de danske fugle er desuden aflæst i forbindelse med ternestudier i Nordtyskland samt i mindre grad på De Britiske Øer, i Holland og Frankrig samt i Vest- og Sydafrika.

For en meget stor del af de genmeldte er dødsårsagen ukendt (fig. 8B). Jagt er den hyppigste kendte dødsårsag, og 86 % er skudt i Danmark. Et mindre antal er inddrapporteret som dræbt af vildtlevende pattedyr eller som døde efter kontakt med olie. De anførte årsager giver dog sandsynligvis et ret ufuldstændigt billede af de reelle dødsårsager. Mardal (1974) beskriver forskellige trusler mod ternekolonierne, så som rovdyr, rotter, storme og højvande.

Blandt havterner ringmærket som unger eller ungfugle og genmeldt som døde er 77 % inddrapporteret i løbet af det første leveår (fig. 9). Den ældste danskmærkede havterne blev 30 år og 11 mdr., hvilket hidtil er den ældste, der er kendt i Europa. Fuglen

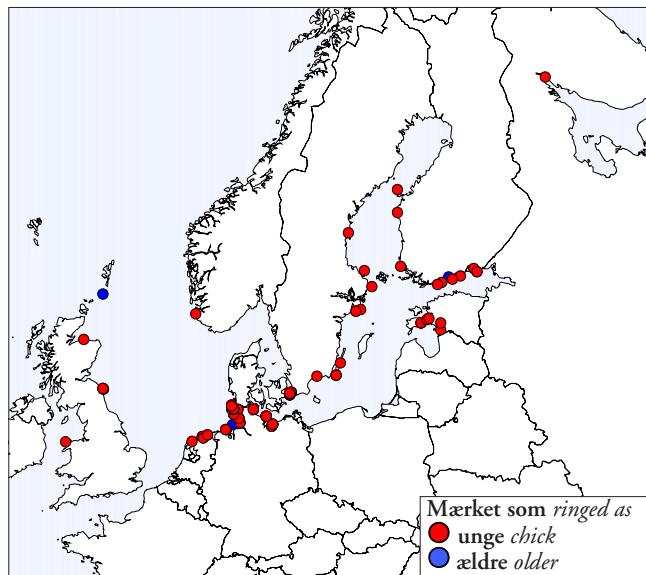

Fig. 7. Mærkningslokaliteter for havterne ringmærket i udlandet og genfundet i Danmark (n=124). Ringing and recovery locations for arctic terns ringed abroad and recovered in Denmark (n=124).

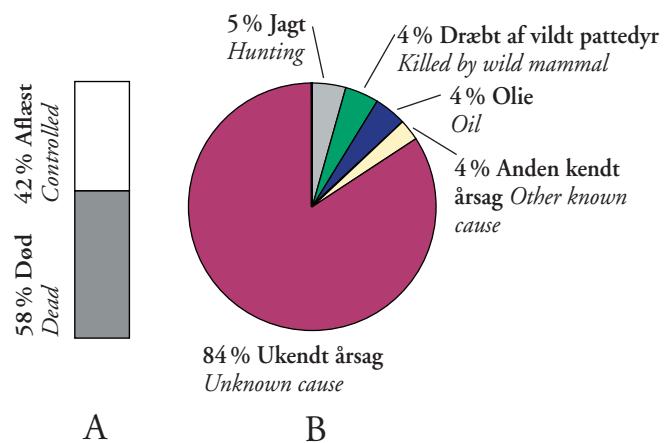

Fig. 8. A) Genmeldingsårsager (n=1.946) og B) dødsårsager (n=1.121) for havterne ringmærket i Danmark. A) Cause of recovery (n=1,946) and B) cause of death (n=1,121) for arctic tern ringed in Denmark.

blev mærket som unge på Hjelm Ø mellem Lolland og Falster i sommeren 1971 og genfundet i samme område næsten 31 år senere.

English summary

The arctic tern is a common breeding bird in Denmark with an estimated population of 8,000–9000 pairs. It is a common passage migrant, most frequent in July–August and April–May.

In Denmark the first arctic tern was ringed in 1927, with the majority ringed in the 1970s. The recovered birds have been ringed in colonies all over Denmark in May–July.

The Danish arctic terns start their migration in July. First, some birds disperse in many different directions and several have been recovered in Norway, Sweden, England and Scotland. After this period of dispersal the migration is directed SW along the west coast of continental Europe. Three young birds have been recovered in Ghana and Liberia in August. In September all recoveries are from abroad. Thirty-three Danish arctic terns have been recovered in west and southern Africa from Ghana to South Africa. One Danish bird was recovered in the pack ice in Antarctica in February and another was recovered on the west coast of Australia in October.

Only a few birds have been recovered in spring, perhaps because the birds migrate further from the coastline. The first arctic terns were recovered in the breeding colonies in mid-April, though the majority not until May. Many birds do not return to Denmark before they are three years old.

Although most arctic terns return to their hatching/breeding colony, there are several examples of exchange between the different Danish colonies or with colonies in Germany, Sweden, the Netherlands and England.

Outside the breeding season, Denmark is mainly visited by arctic terns from the countries around the Baltic as well as from northwest Germany. Most of these foreign visitors have been found in western Jutland but some also in inner Danish waters, mainly birds from the Baltic Sea and northeast Germany. Ninety-five per cent of the foreign birds have been found in May–August.

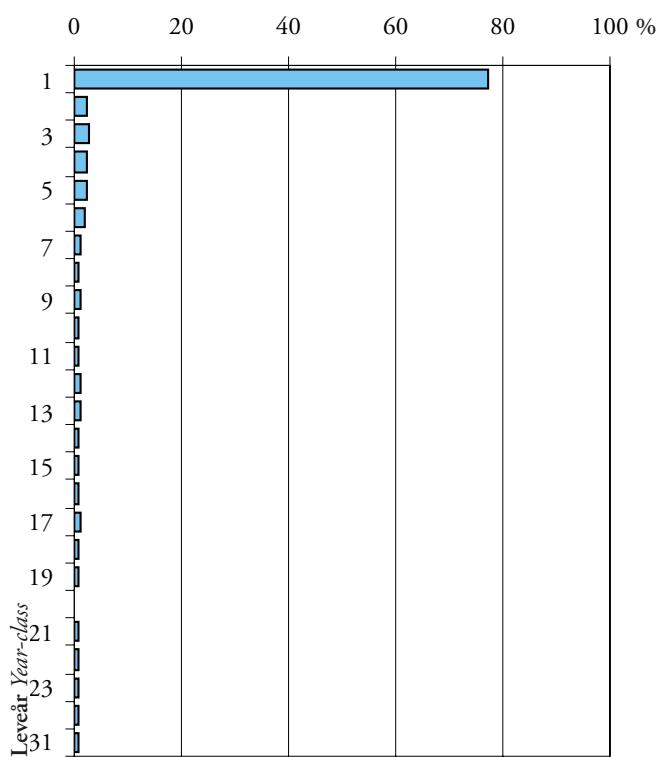

Fig. 9. Aldersfordeling af havterne mærket som unger eller ungfugle i deres første efterår og gemeldt som døde (n=770). Distribution on year-class of arctic tern ringed as chicks or juveniles in their first autumn recovered as dead (n=770).